

MŰHELY

JUHÁSZ BÁLINT*

A 12. KÖNNYŰ HADOSZTÁLY HARCTEVÉKENYSÉGE 1942 AUGUSZTUS HÓNAPBAN

A 12. könnyű hadosztály a 2. magyar honvéd hadsereg kötelékében részt vett a Don menti védelmi harcokban az 1942—43. évben. A hadosztály legelső harccselekménye a Korotojajknál vívott hídfőharcokban zajlott le. A 12. hadosztály első parancsnoka vitéz Illésházy Gábor vezérőrnagy volt. Róla a szaksajtóban, így többek között Dombrády Loránd—Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség 1919—1945. c. könyvében is, téves közlemények láttak napvilágot, amelyek ellentmondanak azoknak az eseményeknek, tényeknek, amelyeknek szemtanúja és résztvevője voltam. Nem a hadtörténészek hibájából történt ez, hanem a rendelkezésükre álló hiányos forrásanyagnak és egyes események hibás, sőt célzatosnak tekinthető naplózásának tulajdonítható.

Írásom a hadosztály harcát és Illésházy vezérőrnagy magatartását kívánja ismertetni az olvasóval a Korotojak községért folytatott ütközetben, 1942 augusztus folyamán.

Mozgósítás

A 12. könnyű hadosztály parancsnokság békeállomáshelye Szekszárd, Tolna megye székhelye volt. Illésházy 1941. augusztus 1-jétől a parancsnoka ennek a hadosztálynak. A mozgósítást, a hadosztálynak a keleti arcvonalon való alkalmazása végett, 1942. április 27-én rendelték el. A hadosztály vonatalakulatainak mozgósítására május 3-án adtak ki parancsot.

Engem teljesen váratlanul ért a behívás és a hadosztály vk. főnöki, egyúttal hadműveleti (I. a.) vk. tiszti beosztás. Békebeosztásom ugyanis, a mozgósításig, a pécsi IV. hadtest parancsnokságnál anyagi (I. c.) vk. tiszt volt. A hadtest parancsnoka ekkor Csatay Lajos altábornagy volt mind a békeállomáshelyen, mind a hadműveleti területen. A szekszárdi hadosztálynál mindenki ismeretlen volt számomra. Illésházyról csak a hadtestnél való beosztásomnál fogva tudtam, ugyanígy az ezredparancsnokokról. Megérkezésemkor mindenkinek be kellett mutatkoynom. Csak a mozgósítás és a felvonulás alatt ismerkedtünk össze egymással és a hadosztálytörzs valamennyi beosztottjával, leginkább persze Illésházyval, akinek a legközvetlenebb munkatársa lettem.

Illésházy vezérőrnagy — a többi tábornoki rendfokozatot elérte ellentétben — nem szolgált a vezérkari testületben, de a vitézi széknél és a Kormányzó Katonai Irodájában be volt osztva előadóként. Az első világháborúban kiváló magatartásáért szépen kitüntetett tábornok a vitézi rendnek is tagja volt. Nem a közös hadseregben, a magyar honvédségben teljesített szolgálatot a háború végéig.

Sokat jelent az első találkozás, különösen azoknál, akiknek együtt kell dolgozniuk hosszabb időn át. Rokonszenvesnek találtam már a bemutatkozáskor és úgy éreztem, ő is elfogad munkatársának. És valóban, elég hamar kialakult közöttünk a szükséges összhang. Jó egyetértésben tudtunk együtt dolgozni. Habár hosszú harctéri tapasztalattal rendelkezett, sohasem láttam fölényesnek, vagy önféjűnek. Az alárendelt egységek parancsnokait és közvetlen beosztottjait mindig meghallgatta, mielőtt fontos elhatározásra jutott volna. De utána nem tétovázott, nem kapkodott, hanem mindent az elhatározása megvalósítására összpontosított. Elég tapasztalattal bírt, semhogy hamissággal, ravaszkodással félrevezethető lett volna.

Középtermetű, erős, zömök testalkatú, határozottságot és nyugalmat sugárzó férfi volt. Kék szeméből őszinteség és egyszerű becületesség sugárzott. Kurtára vágott sötétszőke haja és pirosposzsgás, napbarnított arca jól illett szigorú következőes és sohasem részrehajló, vagy igazságtalan egyéniségéhez.

* Az egykori 12. könnyű hadosztály vezérkari főnöke

Jó értelemben vett igazi katona volt, aki mind felettesei, mind alárendeltjei bizalmára méltó volt és nyugalmával válságos helyzetekben is helyt tudott állni. Kiváló egyéni tulajdonságai a tábornoki beosztásához illő tekintélyt biztosítottak számára, együttal a hadosztályparancsnoki beosztásra határozottan alkalmassá avatták. A minden tényleges tiszttől megkívánt politikamentes felfogáshoz tartotta magát. Szívesen szóltam volna, megfelelő alkalommal, a Szovjetunió elleni háborúba való belépés miatti aggodalmairól, — de félreértéstől tartva — inkább halogattam a kérdés felvetését, amire végül sohasem kerülhetett sor.

A mozgósítástól a vasúti szállítás kezdetéig a kötelékek felállítása, felszerelése, harcászati és lóteri továbbképzése folyt a hadosztály összes alakulatánál.

Felvonulás a hadműveleti területre

A felvonulás vasúti szállítással kezdődött 1942 június elején. A hadosztály szállásszabályozó törzse június 1-jén indult el Szekszárdról. Az élszállítmány, amelybe a hadosztályparancsnokság is beletartozott, június 6-án indult ugyanon és a hó 11-én érkezett meg Rjecsicára, a kirakás helyére. Én is velük utaztam. Az utolsó szállítmány június 26-án érkezett ugyanabba a városba.

A vasúti szállítás útvonala Szekszárd—Sárbogárd—Székesfehérvár—Komárom—Érsekújvár—Galánta—a Vág völgye—Zsolna—Jablonka—Bohumín—Katowice—Deblin (Ivangorod)—Breszt-Litovszk—Pinszk—Rjecsisa volt. Minden szerelvényt itt raktunk ki.

A felvonulás folytatása gyalogmenetben történt, éspedig három menetlépcsőben.

Az 1. menetlépcső: v. Mathlár ezredes vezetése alatt a 18. gyalogezred, a 12/I. tüzérsztály és vonatrészek.

A 2. menetlépcső: v. Pulay alezredes vezetése alatt a 48. gyalogezred, a 12/II. tüzérsztály és vonatrészek.

A 3. menetlépcső: a 12. könnyű hadosztály vonatának zöme, Némety E. alezredes vezetése alatt.

Menetvonal: Rjecsica—Gomel—Csernyigov—Nyezsín—Baturin—Glukov—Ljgov—Kurszk, itt 2 nap pihenő, onnan Korovino—Sztari-Oszkol—Rogovato—Osztrogozszk. Az eredeti menetparancs szerint tovább kellett volna menetelni Krinizza községen át kelet felé, de az első lépcsőt, amely augusztus 5-én érkezett Osztrogozszkba, a hadseregparancsnokság megállította. Az egyes menetlépcsők 1-1 napi menettávolságra követték egymást.

A hadosztályparancsnokság gépjárművekkel közlekedett, így a menetlépcsők mindegyikével felváltva menetelt, ill. tartózkodott.

Glukovban minden menetlépcsőnek 1 napi pihenőt engedélyeztek. A helybeli német Ortskommandant egy géppuskás századot kért segítségül a hadosztályparancsnoktól a partizánok elleni rajtaütéshez. A hadosztályparancsnok, elinduláskor, szóbeli utasítást kapott a megszálló alakulatok megsegítésére, ha ezt kéri.

A hadosztályparancsnok a 38. gyalogezred I. zászlóalj géppuskás századát, a századparancsnok vezetése alatt az Ortskommandant rendelkezésére bocsátotta. Ez és valamennyi géppuskás század a nehézkesen mozgatható, az első világháborúból ismert Schwarzlose géppuskával volt felszerelve, éspedig századonként 12 géppuska, a hozzá szükséges 8 mm-es hevederes lőszerrel. Gyalogos egységeket nem kért, ezt neki kellett kiállítania. A géppuskás század kirendelése az engedélyezett pihenőnapra esett, VII. 13-ára. A menetlépcső többi része pihenőben volt.

A terület, ahol a harcselekmény lefolyt, egy erdő, annak az útnak a közelében, amelyen Glukovba érkeztünk, mintegy 6—10 km-re délnyugatra a helységtől. Az erdőben partizánok tanyáztak és ezeket akarták a német megszálló alakulatok megsemmisíteni.

A géppuskás század hajnalban vonult el és dél tájban érkezett vissza. Ekkor számolt be a század parancsnoka a harcselekményről. A partizánok az erdőben a fák között, sőt fűt a fákön jól rejtőzve várták a támadást, és amikor megközelítették az erdőt, majd be akartak hatolni oda, igen heves puskas- és géppisztolytűzet nyitottak rájuk. Saját fegyvereik tüze a lombok között rejtőző partizánok ellen teljesen hatástalan volt. Be sem tudtak hatolni az erdőbe, a támadást a nagy veszteségek miatt nem tudták végrehajtani. A vállalkozás célját nem érték el. A géppuskás század vesztesége 32 fő halott és sebesült és 6 géppuska. A németek vesztesége ismeretlen. A 38/I. zászlóaljnak ettől kezdve a géppuskás század helyett csak 4 géppuskával rendelkező géppuskás szakasza maradt.

Az esemény híre gyorsan elterjedt az egész hadosztály csapatai között és az amúgy is nyomott hangulat tovább romlott.

Én a Kurszkból való indulás első napján megbetegedtem, fertőző lázas bélhurutban (ukránkának hívtuk), ezért az első éjjelkezés helyén orvosi utasításra le kellett maradnom, mint fekvőbeteg, két katona őrzete mellett.

Korotojak a Don folyó déli partján fekvő nagy terjedelmű község, széles utcákkal és fákkal körülvett, alacsony házakkal. A Don folyó a Potudan torkolatáig déli irányban folyik, innen a község előtt, erős kanyarral, keleti irányba fordul, hogy Sescucje községtől újból a déli irányt kövesse. Az Osztrogozsszk felől, délről érkező vasútvonalnak itt van a végállomása. Az állomás közelében közúti híd vezet át az északi partra, Petropavlovskoje község felé. A községtől keletre eső rész erősen mocsaras, járhatatlan terület, amelyen át a Tyihaja Szoszna folyócska kanyarog és a Donba ömlik.

A 12. hadosztálynak a hadműveleti területre érkezését Illésházy vezérőrnagy személyesen jelentette a 2. magyar hadsereg parancsnokának, Jány vezérezredesnek. Ő a hadosztályt a IV. hadtest parancsnokságának rendelé alá azzal, hogy feladatára onnan kap parancsot.

A 2. hadsereg parancsnokságához jelentések érkeztek, hogy 5-éről 6-ára éjjel, átkelési kísérlet után, 1—2 század szovjet harcegyiség, légi támogatás kíséretében átkelt a Don folyón Korotojak keletnél, valamint kb. 2 század nagyságú harcegyiség a község nyugati széle közelében. A Dontól északra eső területen pedig nagyobb erők gyülekeznek, harckocsikkal megerősítve.

Korotojak községet néhány nap óta a 10. hadosztályhoz tartozó 36. gyalogezred tartotta megszállva. A szovjet erők átkelése folytatódott, tüzéségi és aknavető-tűztámogatás kíséretében. Délelőtt már kb. 1 zászlóalj, délutánra már 2—3 zászlóalj kelt át nehéz fegyverekkel a déli partra, a község két oldalán (VIII. 6-án).

Nemcsak Korotojaknál kezdődött meg a szovjet erők átkelése, hanem onnan északnyugatra, a III. hadtest déli szárnyán, Uriv térségében is. A Don északi partján 5-én 10—12 harckocsit, 6-án már ugyanott 25—30 harckocsit figyeltek meg.

VIII. 6-án reggel a 2. hadsereg parancsnoka úgy határozott, hogy a Korotojaknál átkelt erők ellen az éppen beérkező 12. könnyű hadosztályt a IV. hadtest vezetése alatt, a 36. gyalogezreddel és a VIII. kerékpáros zászlóaljjal együtt, Korotojak újra elfoglalására utasítja. Az erre kiadott intézkedést a IV. hadtest útján a 12. könnyű hadosztály kora délelőtt megkapta. Az urivi hídfőnél folyó harcokhoz a hadseregparancsnok az 1. páncélos hadosztály rendelkezésére bocsátását kérte a német „B” hadseregcsoport parancsnokától.

A 12. könnyű hadosztály feladata, a másik két egységgel együttműködve, 7-én reggel a támadás megindítása volt és a község elfoglalása egész a Don partjáig. További feladata folyóvédelem a déli parton a Potudan torkolatától a Tyihaja Szoszna alsó folyása menti mocsaras területig.

Közben a 10. könnyű hadosztály 36. gyalogezrede kénytelen volt visszavonulni és feladni Korotojak községet, és a töle délre eső dombos területen igyekezett feltartóztatni a támadókat.

A 12. könnyű hadosztály parancsnoka 6-án reggel az előző nap Osztrogozsszkba érkezett első menetlépcsőt (Matlary ezds.) a várostól kb. 5 km-re északra eső erdő területére irányította, ahova kora délutánra meg is érkeztek. A második menetlépcső (Pulay alez.) ezalatt Osztrogozsszk déli körzetébe érkezett meg.

A hadosztály megállításáról, a Korotojaknál kialakult helyzetről és a hadosztály ilyen hirtelen harcba rendeléséről csak akkor értesültem, amikor felgyógyulva, augusztus 6-án, korán délelőtt jelentkeztem Illésházy vezérőrnagnyal a hadosztály harcálláspontján. Ezt Osztrogozsszktól északra, kb. 5 km-re, az erdőt át Korotojak felé vezető út mentén rendezték be egy nagyobb sátorban.

— Megkaptuk a feladatot a hadosztály számára — mondta nyugodt hangon és a kezembe adta a hadtestparancsot. Előre mentünk tájékozódni a 36. gyalogezred parancsnokához. Egy rövid darabon a Korotojak felé vezető úton kocsin, de a 184,7 háromszögelési ponttól csak gyalog jutottunk el hozzá. Korotojak ekkor már teljesen a szovjet erők birtokában volt. A gyalogezred alakulatai lövésztankokat, állásokat kezdtek ásni a tarlószérűen nyílt domboldalakon, védelmi célből. Halottakat és sebesülteket is vesztek a helységből történt visszavonulásuk közben.

A község szélső házaiból szórványos gyalogsági tüzet észleltünk, bent az utcákon kis csoportok és járművek mozgását figyelhettük meg távcsöveink segítségével. A terep Korotojaktól délre csupasz domboldal, sárguló fűvel és tarlóval. A széles dombhátak között néhány mély horhos vezet a község irányába, bizonyos mozgási lehetőséget adva kisebb alakulatok számára. De a támadónak teljesen nyílt lejtőn kell a községet megközelítenie. Fentről, a dombtetőről, főleg az erdő széléről, nem látható a község, amelynek széléről, jól rejtett állásokból, megsemmisítő tűz alá vehetik a délről támadót.

Szemrevételezés után szótlanul mentünk vissza a parancsnoki sátorba. Eszembe jutott a Harcászati Szabályzat kijelentése: „Helységek és erdők sorsa a rajtuk kívül vívott harcokban dől el.” És jól tudva azt, hogy a vezérkari tiszt felelős azért, amit javasol, de azért is, amit javasolni elmulaszt, kértem a hadosztály parancsnokát, hallgassa meg helyzetmegítélésemet, mielőtt elhatározását megalkotja.

— Hallgatlak — mondta nagyon nyugodtan, de komor, aggódó tekintettel.

— A hadosztály harci egységei — mondtam — 42 napi gyalogmenet után, fáradtan érkeztek

ide. Mindannyian valamilyen mellékfeladatra, vagy megszállásra számítottunk. A kapott parancs pedig, minden pihenő nélkül, súlyos támadási feladatot ír elő. Teljes értékű hadosztályként számolnak velünk, pedig a két ezreddel és a korszerűtlen és elégtelen mennyiségű fegyverrel mind a német, mind a szovjet hadosztálynál sokkal kisebb harci értékkel rendelkezünk. Géppisztoly, ami ma már nélkülözhetetlen a helyégharcban és közelharcban, túl kevés, lőszer hozzá teljesen hiányzik. Aknavetőből sokkal kevesebb van, mint az ellenünk harcoló egységeknek.

A hadosztály csapatai eddig nem vettek részt harcokban. Hiányzik a harcedzettség. Néhány tényleges és tartalékos tiszt és altiszt kivételével senkinek sincs harctéri tapasztalata. Helyégharcra pedig ki sincsenek képezve. Márpedig itt éppen erről van szó, amihez viszont a szovjet egységek nagyon jól értenek. A terep a támadás végrehajtásához, nyíltsága és a község felé való lejtése miatt, a legrosszabb. A 36. gyalogezred csapatai eléggé leharcoltak. Légi támogatást nem ígértek. Saját tüzéségünkön kívül másra nem számíthatunk. Az a véleményem, hogy hadosztályunk, az együttműködésre utasított gyalogezreddel és a VIII. kerékpáros zászlóaljjal, nem tudja ezt a feladatot végrehajtani. Ha támadásra rendeljük a gyalogságot, tüzéségi előkészítés után, a nyílt terepen, óriási veszteségeink lesznek, de a községbe nem tudnak behatolni, még kevésbé azt elfoglalni. A község szelénél igen erős géppuska-, géppisztoly- és aknavetőtüzből el fog akadni a támadás. Az emberek életéért is felelősek vagyunk.

Illésházyt éppen egy évvel ezelőtt nevezték ki a 12. könnyű hadosztály parancsnokává. Ezalatt éppen hogy megismerhette az alája rendelt alakulatok tényleges állományát, elsősorban a tisztikart, főleg a törzstiszteket. Mint hosszú harctéri tapasztalattal rendelkező tiszt, meg tudta ítélni, milyen harctéri feladat végrehajtására képes az ő vezetésére bízott, nagyobb részben tartalékosok behívása útján mozgósított sereget. Olyan tartalékosokból, akiknek túlnyomó többsége kis keresetű munkásból, parasztokból és kistisztviselőkből rekrutálódott. Csak igen kevesen, főleg az idősebb tényleges és tartalékos tiszték és altiszték rendelkeztek harctéri tapasztalattal az első világháborúból.

Ha kezdetben kisebb megpróbáltatást igénylő harcselekményekben összeszoknak és kellő tapasztalatra tesznek szert, az egyébként jó emberanyagból igen jó harcértékű, ütőképes egység lett volna. De olyan harcedzett, jól kiképzett és nálunk sokkal jobban felszerelt ellenséggel szemben, mint a szovjet hadsereg alakulatai, még kedvező terepen is nehéz feladat előtt álltak volna. Helyégharcban, amit nem is gyakoroltak, nincs reális kilátás a sikerre, különösen, ha még páncélosok ellen is kell esetleg harcolni. Ehhez járul a hosszú menetelés fáradsalmait ki sem pihent alakulatok azonnali harcra rendelése a legalább egyenlő nagyságú, de holnapra előreláthatólag erősebb ellenség ellen.

Meg voltam levepe magam is, mennyire ellenvetés nélkül, sőt láthatólag egyetértve hallgatta végig helyzetmegítélésemet.

— A hadtestparancsnokhoz megyek — mondta határozottan, és szolgálati kocsijába ülve Dolsikba indult.

Illésházy vezérőrnagy nem jött többé vissza a hadosztályhoz.

A német „B” hadseregcsoport parancsnoka 14.25-kor az 1. páncélos hadosztályt a 2. hadseregparancsnokság rendelkezésére bocsátotta. Ekkor még a hadseregparancsnokság az 1. páncélos hadosztályt a Potudantól északra akarta támadásra alkalmazni. Erre az intézkedést ki is adta. A páncélos hadosztály erre fel is készült. Azonban Korotojajknál a szovjet támadás kifejlődése és a 12. könnyű hadosztály parancsnokának velem egyetértésben előadott helyzetmegítélése a hadseregparancsnokot elhatározásra megváltoztatására kényszerítette. 17.10-kor a hadseregparancsnok — először távbeszélőn — az 1. páncélos hadosztály feladatát megváltoztatta. Az intézkedést később írásban is kiadták.

Eszerint az 1. páncélos hadosztály feladata VIII. 7-én — a 12. könnyű hadosztállyal, a 36. gyalogezreddel és a VIII. kerékpáros zászlóaljjal együtt — a Korotojakot elfoglalt erők megsemmisítése és a község visszafoglalása a Don folyóig. A feladat végrehajtása céljából a 12. könnyű hadosztályt, a gyalogezredet és a kerékpáros zászlóaljat alárendeli a páncélos hadosztály parancsnokának.

Ezzel a parancsal érkezett meg Sáska vk. ezredes a 12. könnyű hadosztály parancsnokságához 6-án késő délután. Közölte, hogy a hadseregparancsnok őt bízta meg a 12. hadosztály vezetésével, mert Illésházy vezérőrnagyot leváltotta. A hadosztály vkf. teendőket a továbbiakban Makkay-Hollósy vk. alezredes látja el, aki vele együtt érkezett. Én ettől kezdve a hadműveleti (I. a.) vk. tisztí beosztást láttam el.

A 2. hadsereg naplójában a hadosztályparancsnok-csere másképpen olvasható. A napló 412. mellékletében a leváltás elrendelése 8-án 17.50-es időponttal szerepel, amikor v. Matlary ezredet is leváltották és helyére dr. Bán Mihály vk. alezredet bízták meg az ezredparancsnoki teendők ellátásával. Sőt, még egyszer szerepel a leváltás elrendelése az 511. sz. mellékletben, VIII. 13-ai keltezzel. Ebben a hadbírói vizsgálat elindítását is megemlítik. A késedelmek bejegyzés oka ismeretlen. Tény viszont, hogy a leváltás VIII. 6-án délután valóban megtörtént. VIII. 7-én délután szolgálati ügyben Osztrogozsszk városban jártam és a városon kívül, a Tyihaja Szoszna

partján találkoztam Illésházy vezérőrnaggyal. Volt parancsnokom a folyócska gyepes partján felállított egyszemélyes sátra előtt ült, tisztiszolgája kíséretében. Közölte velem, hogy hadbírói eljárást indítottak ellene. Nem ítélték el, hiszen parancsmegtagadásról szó sem volt, vélekedtem. Néhány hónap után tábori postai lapot kaptam Tolesvárról, volt parancsnokomtól. Az eljárásról nem tett említést, de nyilvánvaló volt, hogy nem ítélték el.

Sáska ezredes és Makkay-Hollósy alezredes VIII. 6-án este, a hadseregparancsnokság és az 1. páncélos hadosztály parancsnokának intézkedései alapján és az általam ismertetett helyzet-tájékoztató figyelembevételével, elkészítette a támadási tervet 7-ére és kiadták a támadási parancsot Korotojak elfoglalására. Ennek lényege: a 18. gyalogezred a község felé vezető úttól jobbra támad. Jobb szárnyát a VIII. kerékpáros zászlóalj biztosítja és csatlakozik a támadáshoz. A 18. gyalogezred bal szárnyához csatlakozva a 36. gyalogezred támad a község felé, bal szárnyával felveszi az összeköttetést az 1. páncélos hadosztály kötelékeivel, amely nyugat felől indítja meg a támadást a község ellen, a Potudan folyótól délre. A 2. menetlépcsőben beérkezett 48. gyalogezred egyelőre tartalék, az Osztrogozsszktól északra elterülő erdő területén. A 12. huszárszázad szintén tartalék, Ribnoje északi területén. A 12. tüzérezred foglaljon el tüzelőállást az Osztrogozsszktól északra levő területen, és 7-én 8-tól 9.45-ig a gyalogok kötelékek támadásának előkészítését hajtsa végre, súllyal a Korotojak déli szegélyén levő szovjet állások ellen. A támadás alatt adjon tüzérségi támogatást. A hadosztály vonat Osztrogozsszk északi részében.

Első támadási cél a vasútvonal, a vasútállomás és a templom vonala. Ezután a támadás folytatása, a község elfoglalása egészen a Don folyó partjáig.

Felvonulás a támadáshoz VIII. 6-ról 7-re virradó éjjel.

A Don menti hadműveletek színtere hazánknál jóval északabba, kb. a Varsóval azonos szélességi kör magasságában fekszik. Az időjárás a korotojaki hadműveletek idején végig derült, száraz. A Nap kb. 1 órával előbb kel és 1 órával később nyugszik le, mint hazánkban. Az éjszaka ennyivel rövidebb.

A 18. gyalogezred, 2 zászlóaljjal az első vonalban, támadáshoz csoportosult, 1 zászlóalj tartalék. Tőle keletre a VIII. kerékpáros zászlóalj helyezkedett készenlétbe. A 36. gyalogezred a 18. gyalogezred sávjába eső részeit az új folyamán átcsoportosította a saját sávjába.

A 48. gyalogezred megkezdte felvonulását az Osztrogozsszktól északra kijelölt területre, mint hadosztály tartalék.

A tüzérezred ütegei elfoglalták tüzelőállásaikat és felkészültek a tüzérségi előkészítésre.

A hadosztályvonat, mint a hadosztály menetlépcsője, megérkezett a kijelölt helyére és felkészült a lőszer és élelem utánpótlására.

Az éjszaka nyugodtan, harctevékenység nélkül telt el. A Donon át újabb szovjet erők keltek át Korotojak területére.

A támadás megindítása és a VIII. 7-i harctevékenységek.

A 18. és a 36. gyalogezred támadása, a tüzérségi előkészítés után, 7-én 9.45-kor megindult, miután a tüzelőkészítés alatt közelebb vonultak a község széléhez. A támadó egységeket igen erős gyalogsági és tüzérségi tűz akadályozta az előrejutásban és 11.30-ig a támadás Jeszenovka magasságáig jutott.

A támadás kibontakozását nehezítette, hogy az 1. páncélos hadosztály nem tudta tartani a Potudántól délre való átcsoportosítás ütemét. Déli harcsoportja csak 10.50-kor, az északi pedig 11.50-kor indította meg a támadást Korotojak nyugati része ellen. Az erős elhárító tűzben csak lassan nyert tért a támadásuk a Potudan völgyétől délre húzódó dombvonulaton, amit a 12. könnyű hadosztály harcálláspontjáról jól meg lehetett figyelni.

Az erős ellenséges tűzben és légi tevékenység közben a támadás mindegyik harcsoportnál lassan haladt előre. A páncélos hadosztály 15 órára érte el Korotojak nyugati szegélyét, a 18. és a 36. gyalogezred egységei pedig 300 km-re közelítették meg a község déli szegélyét. Korotojak 15 órakor még a szovjet erők kezén volt. Közben a páncélos hadosztálynak a bal szárnyát ért ellentámadást kellett kivédenie (Averino felől). A saját vadászvédelem és légvédelem gyengének bizonyult.

A IV. hadtestparancsnokságon és a 2. hadseregparancsnokságon ezen a napon az a benyomás alakult ki, hogy Korotojakot 8-án reggelig birtokba veszik, az ellenségtől megtisztítják és a csapatok elérik a Don déli partját. A folyó védelmét a 12. könnyű hadosztály csapatai veszik át, és az 1. páncélos hadosztály mielőbbi kivonása végrehajtható, hogy a Potudántól északra legyen felhasználható.

A súlyos harcokban a harcoló egységek, különösen a 18. gyalogezred alegységei, sok veszteséget szenvedtek halottakban és sebesültekben. Az ezred egyik zászlóaljparancsnoka is elesett; több tényleges és tartalékos tiszta a kb. 250 fő legénységgel együtt sebesült meg vagy esett el.

7-én estig a dél felől támadó egységek helyenként elérték a szélső házakat. A páncélos had-

osztály behatolt a község nyugati részébe, ahol súlyos utcai harcokat vívott. Elérte ugyan a Don folyót a község nyugati végénél, de Korotojak elfoglalása és a hídfő birtokba vétele nem sikerült. A IV. hadtest parancsnoksága olyan jelentést is kapott, ami szerint 7-én estig a 12. könnyű hadosztály is elérte a folyót, de ez a hír nem bizonyult igaznak, és emiatt váltatta le Jány vezéreres Matlárý ezredest az ezred éléről.

7-éről 8-ára virradó éjjel az egységek rendezése és helyzetük megállapítása, valamint utánpótlása stb. folyt. Éjjel bombatámadás is érte a csapatokat. Veszteség kb. 50 fő halott és sebesült.

Az új folyamán a 36. gyalogezred alegységeit ki kellett vonni, mert útba kellett indítani saját 10. hadosztályhoz a Tyihaja Szoszna folyótól keletre. Harci feladatát a 12. hadosztály parancsnoka intézkedése szerint a 48. gyalogezred vette át és felkészült a következő napi támadásra, a község középső és délnyugati részének elfoglalására.

A támadás folytatása VIII. 8-án

8-án reggel mind a 12. hadosztály, mind a pán célos hadosztály folytatta támadását Korotojak elfoglalására, saját tüzérségi támogatás mellett és szovjet légi fölény alatt. A pán célos hadosztálynak 5.30-ig sikerült a templomig előrejutni és elfoglalni a templomdombot. A 12. hadosztály gyalogsága azonban 9 óráig csak a vasúti töltés és a vasútállomás vonaláig jutott előre, nagy veszteségek árán. A község területén heves harcok folytak. A Don folyót nem tudták elérni. A déli parton még szovjet erők.

A 2. hadsereg parancsnoka erélyes intézkedésekre szólította fel a IV. hadtest parancsnokát, parancsnokok leváltását is beleértve a Don déli partjának megtisztítása és a pán célos hadosztály mielőbbi kivonása érdekében.

A 2. hadsereg parancsnokságához 8-án reggel ellentmondó jelentések érkeztek. Az 5.30-kor keltezett jelentés és a 6.35-ös szerint Korotojak meg van tisztítva az ellenségtől. „A Dont elértük Korotojak K. és Potudan torkolatától 1 km-re délre levő Don kanyarig. Szándék a Don vonal tartása és a terület megtisztítása, valamint a pán célos hadosztály kivonásának előkészítése.” Ez azonban inkább remény, mint eredmény volt.

A valóság ezzel szemben: a szovjet erők ellenállása állandóan fokozódott. A megújuló támadások a korotojaki vasútállomás és a vasúti töltés birtokba vételére egymás után omlottak össze.

A pán célos hadosztály 9 órakor beküldött jelentése már kevésbé optimista. Eszerint Korotojak térsége még ma (8-án) meg lesz tisztítva az ellenségtől. — A 12. könnyű hadosztály olyan fáradt az 1100 km-es menet után és a harcok következtében, hogy csak akkor vonható ki a pán célos hadosztály, ha állásait maradéktalanul átveszi a 12. hadosztály, ami viszont nem képvisel teljes harcértéket.

A 9.20-as jelentés szerint a korotojaki híd még mindig az ellenség kezében van. A hídtól keletre újabb erők kelnek át a folyón. Fogolyvallomásokból az derült ki, hogy a támadás Korotojaknál Sztálin külön parancsára történik.

A 10.10-kor feljegyzett hír szerint az 1. pán célos hadosztály nem váltható le. Súlyos harcok folynak a község birtokáért. A szovjet erők újabb erősítést kapnak. A túloldalal pán célos egységek közelednek a hídhöz. Egy későbbi jelentés újabb két ezrednyi erősítésről ad hírt a szovjet csapatok oldalán és újabb támadásról a hídtól keletre. A VIII. kerékpáros zászlóalj kitért e támadás elől. A pán célos hadosztály körzetében viszont a helyzet megszilárdult. Visszaverték ellenséges támadást. A szovjet csapatokat a túloldalról tüzérségi, valamint légi támadások is támogatják.

Az 1. pán célos hadosztály kivonására a 2. hadsereg vezérkari főnöke, Kovács vk. ezredes tett sürgető javaslatot, mivel az urivi hídfőnél a helyzet romlott.

A 2. hadsereg naplójába e napon délután jegyezték be a pán célos hadosztály parancsnokának kifogását a 12. hadosztály parancsnoka és a 18. gyalogezred parancsnoka ellen, továbbá Jány vezéreres „lesújtó” tapasztalatát a csapatok harci szelleméről, valamint a 12. könnyű hadosztály parancsnoka, a vezérkari főnök és a 18. gyalogezred parancsnoka leváltására tett intézkedését. A hadosztályparancsnok és a vezérkari főnök leváltása a valóságban két nappal előbb megtörtént.

8-án délután a 12. hadosztály katonái, a pán célos hadosztály kötelékeivel összekeveredve, súlyos és véres helységharcot vívnak Korotojak belterületén, annak a templomdombtól keletre eső felében. A híd környéke, továbbá az állomástól és a töltéstől északra eső terület a szovjetek kezén van. Erős a szovjet tüzérségi és légi támogatás. A hídtól nyugatra a Don partjáig sikerült a pán célos és a 48. gyalogezred kötelékeinek előrejutniuk. Korotojak keleti részén viszont a szovjet erők nyertek némi teret a keleti szárnyon harcoló kerékpáros zászlóalj visszaszorítása által.

Később a hídtól nyugatra a szovjet erők beszüntették a támadást. Ezáltal az 1. pán célos hadosztály kivonása lehetővé vált: 8-áról 9-ére virradó éjjel kivonták és a Potudantól északra eső területre irányították. Harci sávját a 48. gyalogezred vette át Korotojak nyugati felében. A to-

vábbiakban Korotojak védelme teljes egészében a VIII. kerékpáros zászlóaljjal megerősített 12. könnyű hadosztály feladata lett.

8-án estig, 22.00-ig elért vonal: Mutnik dél (kerékpáros zászlóalj), Korotojak kelet, a vasút-vonal és az állomás, a hídtól nyugatra a folyó partja a Potudanig (18. és 48. gyalogezred). A községtől keletre a szovjet erők megerősítése tovább folyt.

A VIII. 7-én estére kitűzött támadási célt a 12. hadosztály, a páncélos hadosztállyal együtt, 8-án estig is csak részben tudta elérni, mert a korotojaki híd és tőle keletre a Don folyó déli partja a szovjet csapatok kezén maradt. A két napon át tartó súlyos harcok és a nagy embervesztéség bebizonyították, hogy a 12. hadosztály egyedül teljesen képtelen lett volna a feladat megoldására. 9-ére virradó éjjel szórványos lövöldözéseken kívül nem volt harcselekmény. Utánpótlást, a halottak és a sebesültek szállítását végezték az erre szervezett egységek.

Helységiharc Korotojak községben VIII. 9-én.

A 12. könnyű hadosztály parancsnokának szándéka 9-ére az eredeti parancsnak megfelelően a Korotojak keleti része és a Don közötti, valamint a híd előtti rész elfoglalása volt a szovjet erőktől, egészen a folyó partjáig és a folyóvédelem megszervezése a Potudan torkolatáig, továbbá a híd felrobbantása. Erre az intézkedéseket 8-án késő este ki is adta.

A páncélos hadosztály kivonása azonban, mielőtt az egész folyópart elfoglalása megtörtént volna, hamarosan súlyos következményekkel járt. Az előző napi felderítés szerint legalább két szovjet gyalogezred volt Korotojak keletnél a folyó mindkét partján.

Hajnalban a 18. gyalogezrednél, a község keleti részén, kiűjultak a harcok, hogy az intézkedésnek megfelelően a folyópartig előrejussanak. A hidat meg is közelítették, de az új folyamán átkelt erősítés segítségével a szovjet egységek ellentámadása megállította, majd helyenként vissza is vetette a harcoló egységeket. Az előző napi harcokban felhasznált tartalék helyett új tartalék létrehozását sem tudták végrehajtani. A gyalogezrednek újabb támadás végrehajtásával a délutáni órákban sikerült újra elfoglalnia a vasútállomástól keletre a vasúti vonalat és töltést. Ezzel azonban csak a 8-án estig elért területet tudták megtartani. A tüzérség főleg a 18. gyalogezred harcát támogatta. Mindkét részről felderítő repüléseket lehetett megfigyelni.

A 12. hadosztály parancsnokának az volt a benyomása, hogy új ellenséges támadással kell rövidesen számolni. A hadosztály csapatai, elsősorban a gyalogság, a hosszú menet után történt azonnali harcbevétel és a kétnapi súlyos és sok veszteséggel járó harc után teljesen kimerült állapotban voltak és nagyon alacsony harcértéket képviseltek. A szovjet csapatok is jelentékeny veszteséget szenvedtek a harcok folyamán. A következő napra a hadosztályparancsnok mégis az előző nap kiadott intézkedések végrehajtását rendelte el, hogy a további szovjet erők átkelését meg lehessen akadályozni, bár a sikerre igen kevés volt a remény. Légi támogatást is kért az akcióhoz.

Harcselekmények VIII. 10-én

Az augusztus 9-éről 10-ére virradó éjjel szórványos lövöldözéssel, a kötelékek rendezésével, lösz- és élelemellátással telt el. Hajnalban Korotojaktól északnyugatra egy-két századnyi ellenség kelt át a folyón, és a parti növényzet oltalma alatt szűk hídfőt tudott kialakítani. A 48. gyalogezred katonái vették fel ellenük a harcot és némi tért is nyertek, de az erős géppuska- és aknavetőtűzben nem tudták visszavetni az átkelt egységeket. Csapataink harcát egész nap tüzérségi tűz és bombatámadások bénították.

Az átkelés a folyó túlsó partjáról a község keleti részénél is folytatódott. A 18. gyalogezred egységei hajnalban némi tért nyertek, de a heves tűzben elakadt a támadás. Az ezred jobb szárnyán, a községtől keletre, a vasúti töltés védelmét, egyúttal a jobb szárny védelmét, a 18/I. géppuskás századparancsnok vezetése alatt két lövész szakasz a géppuskás század megmaradt részei támogatásával, igen eredményesen látta el. Tőlük keletre a mocsár széléig a VIII. kerékpáros zászlóalj töltötte be a hézagot. A 18/I. géppuskás századparancsnok csoportja, a töltést fedezékül használva, többszöri heves kézigránátharcban verte vissza a töltéstől északra eső területről ismételt támadó szovjet erőket, amelyek 1—2 zászlóaljat téve ki, jelentős túlerőben voltak. Az egység egész nap, sőt még 11-én késő délutánig is kemény harcban védte az ezred, sőt az egész hadosztály jobb szárnyát.

Egyik ezrednek sem sikerült a szovjet erők visszavetése a Don túlsó partjára, sem pedig a híd környékének elfoglalása. 10-én estig a 12. hadosztály egységei nem tudták elérni az intézkedésben elrendelt célokat — a szovjet erők fölénye miatt. Csak a 9-én elért vonalat tudták megtartani. A csapatok erőnléte és harc képessége azonban tovább romlott. A támadás tovább erőltetése kilátástalan erőfeszítés lett volna. A hadosztály két-ezredes szervezete most különösen hátrányosnak bizonyult. Nem volt lehetőség olyan hadosztálytartalék képzésére, amelyet a hadosztályparancsnok az események irányítása, akaratának érvényesítése érdekében felhasználhatott volna. Ez pedig a kezdeményezést, a vezetés fontos tényezőjét, kivihetlenné tette.

Korotojak kiűritése VIII. 11-én.

Hajnalban a Potudan torkolatának közelében 10-én átkelt szovjet erők támadást indítottak a község északnyugati része ellen. A 48. gyalogezred, tartalékának felhasználásával, visszazsoritotta a támadókat a folyópartig.

Később, a délelőtt folyamán, nagyobb erőkkel megismételték a támadást. Ez sikeres volt, visszavetette a 48. gyalogezred bal szárnyát déli irányba és elfoglalták a község északnyugati részét. Ezzel egyidőben a község keleti része ellen is megindult a szovjet egységek támadása 1—2 lövészzászlóaljnyi erővel, erős tüzéségi és aknavetőtámogatással. Ez a támadás is sikerrel járt: az állomás vonaláig jutott előre.

A 12. hadosztály parancsnokának szándéka volt ellentámadással visszafoglalni legalább a tegnapi esti állások vonalát. De ennek végrehajtására nem volt már tartaléka. A még rendelkezésre álló huszárszázad erre elégtelen és alkalmatlan is volt.

A szovjet erők kétoldali támadása eredményesen haladt előre és délutánra az egész községet elfoglalták. Saját repülő kötelékek, amelynek támogatását a IV. hadtestparancsnokság a híd elfoglalásának elősegítésére kérte, bombázták a híd környékét és a község északkeleti sarkát, de a szovjet erők támadását nem tudták feltartóztatni.

A 12. könnyű hadosztály küzdő zászlóaljai kénytelenek voltak nagy veszteség árán a községet kiűriteni és visszavonulni a tőle délre és nyugatra eső dombos, nyílt terepre. Ezalatt tovább folytatódott a szovjet csapatok átkelése a folyótól délre és a község területére.

A 12. hadosztály parancsnoka e helyzetből újra támadásra rendelte az öt nap óta szünet nélkül tartó harcokban elcsigázott alakulatokat, amelyeket a hadosztálytartalék hiányában váltani sem lehetett. A katonák, már utolsó erejük megfeszítésével és a kimerültségtől a halállal szemben is közömbössé válva, megindultak és még be tudtak hatolni Korotojak déli és délnyugati szélső házaiba. Ez a kilátástalannak látszó vállalkozás főleg a hadosztálytüzéség, valamint az aknavetés és a géppuskás alakulatok jól irányzott előkészítésének volt az eredménye.

A 2. hadsereg parancsnoksága Korotojak elvesztésének hírére és attól való félelmében, hogy a szovjet erők a hídfőből hamarosan tovább nyomulnak előre dél felé Osztrogozszzk elfoglalására és ezzel kettévágják a hadsereg arcvonalát, újra a páncélos hadosztály alkalmazását határozta el a község visszafoglalására.

A szovjet erők átkelése ezalatt tovább folytatódott és estig már egy teljes, jól felszerelt, 3 ezredből álló hadosztály szállta meg a községet és harcokcsigységekkel megerősítve felkészült a hídfő további bővítésére.

Hídfőharcok VIII. 12-én, 13-án és 14-én.

Augusztus 12-én hajnalban a 12. hadosztály első vonala, a község szélső házaiból való kiszorulás után: Mutnik É—Korotojak DNy—180,3 háromszögelési pont—Mosztisze K. Az így kialakult vonalban mindkét fél ideiglenes védelmi berendezkedésbe kezdett.

A 2. hadsereg parancsnoksága 12-én 10 órakor elrendelte a páncélos hadosztály kivonását az urivi hídfőharcokból és alárendelte a IV. hadtest parancsnokságának. Egyúttal azt rendelte el, hogy a 12. hadosztállyal együtt újból támadva foglalják el 12-én a községet a Don folyó partjáig. A páncélos hadosztálynak már 12-én délután 16 óra a helyszínre kell érkeznie. Ezt azonban nem tudta végrehajtani, csak egy lövész zászlóalja támadott a község irányában és súlyos, veszteséges harcok árán jutott előre Korotojak nyugati és Mosztisze keleti vonaláig 22 óráig. A hadosztály zöme még felváltás alatt volt ekkor. 12-re a IV. hadtest parancsnokságának alárendelt alakulatok azt az utasítást kapták, hogy akadályozzák meg a szovjet erők előnyomulását Osztrogozszzk felé, szilárdítsák meg jelenlegi helyzetüket és készüljenek fel a következő napi támadásra.

A hadseregparancsnokság nem volt képes tekintetbe venni, hogy az egy héten át folyó harcok alatt a páncélos hadosztály harcértéke közel 40 százalékkal csökkent, a 12. hadosztály vesztesége pedig már meghaladta a 2000 főt, továbbá, hogy a gyalogsági és a páncélelhárító fegyverekben és a harcokcsik páncélzata és tüzésége tekintetében nagy hátrányban van a szovjet erőkkel szemben.

Mivel a szovjet erők 12-én nem indítottak támadást, saját erőink ki tudtak tartani a reggelig kialakult vonalban.

A 13-ára tervezett támadás megindítását 11 óra jelölte meg a hadseregparancsnokság. Az időpontot azonban a páncélos hadosztály parancsnoka, Veres altábornagy kérésére a következő napra, 14-ére halasztotta a hadseregparancsnokság és zuhanóbombázók támogatását is kérték. A páncélos hadosztály kivonását ugyanis nem lehetett idejében végrehajtani. A IV. hadtest parancsnoksága is ennek megfelelően módosította szándékát és intézkedését.

Az előkészületeket azonban megzavarta a szovjet lövészegységek korlátozott célú támadása, ami 8.40-kor indult meg. Ellenük a páncélos hadosztály gépkocsizó lövészzászlóaljait rendelte ellentámadásba, amivel a szovjet támadást sikerült megállítani. Ettől kezdve egész nap heves tüzéségi és légi támogatással kísért, hullámzó harcok folytak. Egyik fél sem tudott eredményt

elérni. A 12. hadosztály bal szárnya egy kevésbé mégis előre tudott jutni Korotojak délnyugati sze gélyéig.

A korotojaki események hátrányos alakulása miatt a 2. hadseregpáncsnokság felettése, a német „B” hadseregcsoport páncsnoksága a magyar hadseregpáncsnokságnak alárendelte a 336. német gyaloghadosztály egy ezredét és két tüzérszázadát a védelem megerősítésére. A német egységeket a IV. hadtest páncsnokának rendelték alá, mégpedig úgy, hogy a német 687. gyalogezred páncsnoka alá rendelték a magyar 12. könnyű hadosztály összes alakulatait, beosztásra és rendfokozatra való tekintet nélkül. A német gyalogezred páncsnokának kívánságára a Korotojak visszafoglalására elrendelt támadást VIII. 15-ére halasztották. A támadás célja a község elfoglalása és a Don déli partjának birtokba vétele volt.

A IV. hadtest páncsnoksága ezen a napon kérte a 12. könnyű hadosztály csapatainak a kivonását a harcokból. Indokolása szerint a folytonos visszavonulás, a súlyos véres veszteségek miatt a hadosztály csapataitól nem várható eredményes hadművelet. A 13-ára tervezett támadás elmaradása is ennek a következménye. A nagy veszteségek a „rossz vezetés” miatt keletkeztek, és ezért a küzdő egységek demoralizált állapotba kerültek.

Augusztus 14-e folyamán kölcsönös tüzérségi és aknavetőtűzőn, valamint néhány, kisebb egységgel végrehajtott felderítő vállalkozáson kívül nem volt nagyobb harcselekmény. Mind a magyar és német, mind a szovjet harci alakulatok a további harcokra való felkészüléssel, lőszer-stb. utánpótlással voltak elfoglalva.

A 687. német gyalogezred lövészei a 12. hadosztály és az 1. páncélos hadosztály katonái között létrehozott sávban, Korotojak délnyugati részével szemben vonultak fel a következő napi támadáshoz. A 48. gyalogezred egységei ettől keletre csoportosultak át, még tovább keletre pedig a 18. gyalogezred harcosai. A jobb szárnyon a VIII. kerékpáros zászlóalj látott el szárnybiztosító feladatot. A sávok szűkülése némi tartalék kivonására is lehetőséget adott. A következő napi támadáshoz a német zuhanóbombázó kötelékek támogatását is megkapták.

Támadás Korotojak elfoglalására VIII. 15-én és 16-án.

A támadás erős tüzérségi és légi előkészítés után hajnali 4-kor indult. Az előkészítésben és a nap folyamán német zuhanóbombázó (Stuka) kötelékek is részt vettek. Távrolól, a hadosztály-páncsnokságtól is félelmetes látvány volt a majdnem merőlegesen a célra zuhanó gépek megfigyelése, majd 150 m-nél nem több magasságból nagy robajjal történő felemelkedésük a bombák kioldása után. Ilyen támogatás mellett is alig haladt előre a támadás a szovjet erők szívós ellenállása miatt. Az 1. páncélos hadosztály 5 óráig Korotojak nyugatot, a 687. német gyalogezred pedig a község délnyugati végét érte el. A hozzá keleten csatlakozó 48. gyalogezred támadása nem indult meg. Nem volt bevethető állapotban. Tőle jobbra a 18. gyalogezred megindult, de elakadt a község déli szélén húzódó árokknál. Később az ezred újra tért nyert és 10 óráig néhány száz métert be tudott hatolni a község területére. 16.50-kor néhány páncélgépkocsi erősítést kapott a 18. gyalogezred, aminek következtében el tudta foglalni a vasúti töltés és a délről a községbe vezető út közötti területet. Korotojak község nagyobb része a szovjet erők birtokában maradt, mert sem a német gyalogezred, sem a páncélos hadosztály nem tudta elérni a támadási célt. A 48. gyalogezred pedig teljesen harcképtelen volt. Csak a községtől nyugatra eső területen érték el a bal szárnyal a Don folyót, máshol 1,5 km-re közelítették meg, súlyos harcok és veszteségek árán. 15-én estig ez a helyzet alakult ki.

Az éj folyamán a mindkét oldalon kimerült csapatok harctevékenység nélkül, halottaik, sebesülteik elszállítását, lőszer-és élelem-utánpótlást hajtottak végre.

VIII. 16-ára a támadás folytatását rendelték el.

Hajnalban 4-kor újra megindult a támadás minden egységnél, a német zuhanóbombázó kötelékek támogatásával, kivéve a lemaradt 48. gyalogezredet. A súlyos harcokban az egyik egység el is érte a templomdombot, de tovább nem jutott. A hiányos együttműködés következtében a német páncéltörő ágyúk kilőttek két magyar harcokocsi.

E nap folyamán sem tudták elfoglalni sem a község középső részét, sem a híd környékét a hősiessen harcoló szovjet egységektől.

Védelmi harcok VIII. 17-én, 18-án és 19-én.

A magyar felsőbb páncsnokságok, belátva a támadás folytatásának kilátástalanságát, annak tovább erőszakolása helyett védelmi harcot rendeltek el. E napon azonban a szovjet csapatok indítottak nagyobb erőkkel támadást déli irányban. A támadás túrt nyert a 18. gyalogezreddel szemben, amely majdnem Jeszenovkaig volt kénytelen visszavonulni az előző nap elért vonaltól. Ezért a két nap óta a harcokban részt nem vett 48. gyalogezredet rendelték előre a hadosztály másik ezredének megsegítésére. Ennek eredményeképpen a két ezred még harc képes alegységei ismét előrejutottak Mutnik északi vonaláig.

Ettől nyugatra, a német gyalogezreddel és a páncélos hadosztállyal szemben, a szovjet támadást meg tudták állítani. A nap folyamán a kölcsönös helyzet nem változott tovább.

A német „B” hadseregcsoport parancsnoksága a hídfő felszámolásának sikertelensége miatt 17-én 12 órakor a teljes 336. német hadosztályt a 2. magyar hadsereg parancsnoka alá rendelte Korotojak és a Don partig terjedő terület elfoglalására. A hadseregpáncsnok pedig a német hadosztályparancsnok alá rendelte az összes erőket a Tyihaja Szoszna és a Potudan közötti sávban.

VIII. 18-án egész nap egyik fél sem támadott, habár az előző napi támadás folytatására számítottak.

A IV. hadtest parancsnoksága ezen a napon olyan intézkedést kapott, ami szerint a 12. könnyű hadosztály alakulatait, a tüzéség kivételével, ki kell vonnia és Salusnoje területére irányítania, hogy későbbi feladatra álljanak rendelkezésre. Ezt az intézkedést később kiegészítették azzal, hogy a kivonást 19-én estig kell végrehajtani.

Közben 18-a folyamán a 336. német hadosztály egységei felvonultak az Osztrogozsszktól északra eső területen, és fokozatosan felkészültek a 12. hadosztály harcoló egységeinek a felváltására.

A VIII. 19-ére forduló éjjel nyugodtan telt el, szórványos lövöldözésen és ellátási tevékenységen kívül más nem történt. 19-e folyamán a 12. könnyű hadosztály kivonása megtörtént és helyére a 336. német hadosztály lövészezdrei vonultak föl. Egyidejűleg az 1. páncélos hadosztályt is kivonták a harcokból.

A 12. könnyű hadosztály elvonulása VIII. 20-án.

A hadosztály küzdő alakulatai 20-ára virradó éjjel az Osztrogozsszktól északra fekvő területen éjeleztek. A hadosztály tüzéségének még állásban kellett maradnia a 336. német hadosztály harcának támogatására és csak 21-én rendelték vissza őket a 12. hadosztály kötelékébe.

A hadosztály többi része hajnalban elindult keleti irányba a Ribnoje—a Tyihaja Szoszna hídjá—Krinizsa útvonalon. Menet cél Misszevo—Pudcsin—Melachino—Kovalenko területe. Oda meg is érkezett a délutáni órákban.

A teljesen kimerült legénység, altisztek és tisztek, a lerongyolódott, lefogyott, a portól, piszoktól szinte a felismerhetetlenségig szürke emberek közömbös arckifejezéssel, némán, engedelmesen, inkább vánszorogtak, mint meneltek, összekeveredve, rendezetlen sorokban. Nem gondoltak semmire. Arra sem, hogy éppen Szent István király napja van. Otthon országos ünnepségek, felvonulások, zászlók, díszruhák; a szónoklatok a Donnál harcolók „hősi harcait” emlegetik, ünnepelenek. Arra sem gondoltak, hogy egy fél év múlva hóban, fagyban pusztul majd el a megmaradtak nagyobb része itt a Don partján. Nem gondolták, hogy a keveseket, akik ezt is túléltek és megmaradnak, őket okolják majd a kudarcért, a veszteségért és elkülönítő táborokba terelik őket. Végül az sem jutott eszébe egyiknek sem, hogy a békekötés után a fasizmust, a náci Németországot támogató háborús bűnösöknek kijáró bánásmódban lesz majd részük. Olyanokkal teszük majd ezt, akiket állampolgári, honvédelmi kötelesség címén, kérdés nélkül, katonai behívóval mozgósítottak és a katonai fegyelem szigora alatt a keleti harctérre küldtek. Olyan háborúba küldték őket, amely az évszázadokon át gyötört, pusztított és megalázott nép vezetői kényszerpályára jutott és elhibázott politikájának volt a következménye. Otthon maradt volna szívesen mindegyik. Most csak vánszorogtak és a legfőbb vágyuk valahol ledőlni végre és aludni, kipihenni a szinte elviselhetetlen fáradtságot. Ahogy tudatuk küssé újra eszmélni kezdett, első gondolatuk az otthon, az asszony, a gyerekek, a szülő és a vágy volt a békés otthonlét után.

A résztvevő, a késői tudósító ma is csak a legnagyobb megrendüléssel tud azokra visszagondolni, akik panasz nélkül, szinte némán csinálták végig az öldöklő küzdelmet, és elviselték a súlyos kudarcot. Azokra is, akik végképp ott maradtak jeltelen, végső nyughelyen, eltérően a nálunk elesett szovjet és román hősi halottak gondozott temetőitől, és azokra is, akik élve maradvá viselték el a rájuk mért értelmetlen megaláztatást.

A 12. könnyű hadosztály embervesztése a VIII. 7-étől 20-ig tartó harcokban.

A könnyű hadosztály teljes létszáma kereken 10 000 fő volt. Elesett: 32 tiszt, ebből 1 zászlóaljparancsnok törzstiszt, 383 fő legénység és altiszt. Eltűnt: 4 tiszt és 432 fő legénység, többségük halott, a maradék fogoly. Sebesült: 62 tiszt és 1671 fő legénység, összesen: 98 tiszt, 2485 fő legénység, együtt: 2583 fő.

A veszteség legnagyobb része a gyalogezredek állományából került ki, azoknak kb. 40 százalékát teszi ki.

Tartalékban, VIII. 21-étől.

A 12. könnyű hadosztály zöme 21-én tovább menetelt kelet felé. Még e napon elérte a Petrovszkaja—Kolomeizevo—Popasznoja—Krasznaja Sarja területét és ott elszállásolt.

Sáska Elemér vk. ezredest később fölmentették a hadosztályparancsnoki teendők alól és végleges hatállyal Solymossy Ulászló vezérőrnagyot nevezték ki hadosztályparancsnoknak. Ugyancsak felmentették dr. Bán Mihály vk. alezredest a 18. gyalogezred parancsnoki teendői alól és az eredetileg kinevezett v. Matlár ezredest visszahelyezték ezredparancsnoki beosztásába. A hadosztályvezérkari főnöki teendőket továbbra is Makay-Hollósy vk. alezredes látta el, egészen a hadosztálynak a Scsucsje községnél levő szovjet hídfővel szembeni védelmi állásokba való berendezkedés végrehajtásáig. Utána őt is felmentették és újra én lettem a hadosztály vezérkari főnöke.

VIII. 22-én a hadosztály tüzérsége is beérkezett a hadosztály körletébe. Kolomeizevo területén szállásolták el.

A 12. hadosztály kötelékeit, a nagy veszteségek miatt, át kellett rendezni. Több egységet meg kellett szüntetni.

A 12. könnyű hadosztály egyelőre tartalék volt, a IV. hadtest parancsnoksága alá rendelve. Hadosztályparancsnokság: Petrovszkaja községben.